

156099

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว
ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

A participatory action research aimed to strengthen
the production cost management of rice planting, the Ontai Rice Seed
Center Community Enterprise in Sankamphaeng District, Chiang Mai

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิกุล พงษ์กลาง

รายงานวิจัย ฉบับที่ 345

ปี พ.ศ. 2559

มหาวิทยาลัยพายัพ

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ : การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อหัวหน้าโครงการ : พิกุล พงษ์กลาง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และการวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรในการศึกษา คือ เกษตรกรชาวนาที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ จำนวน 28 ราย ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบทดสอบแบบเลือกตอบเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล และการจัดเวทีประชาคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้ตามขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ และวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ค่าทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

จากการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ พบว่าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว สามารถอธิบายความหมายและวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตได้เพียงบางรายการ และจากการทดสอบโดยใช้แบบทดสอบพบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว มีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าวโดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ส่งผลให้การคำนวณต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าวไม่ถูกต้อง

จากการเข้าร่วมเวทีประชาคม สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าวและทราบผลกำไรขาดทุนจากการปลูกข้าว ส่งผลให้เพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการต้นทุนและนำไปสู่การลดต้นทุนการผลิตในที่สุด นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มยังสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาวางแผนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยเน้นการพึ่งตนเอง แทนการจ้างงาน รวม

ไปถึงการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดีและมีคุณภาพ และการปรีกษานักวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อเรียนรู้วิธีการจัดการไร่นาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

คำสำคัญ :

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเสริมสร้างความเข้มแข็ง การบริหารต้นทุนการผลิต ต้นทุนการผลิต การปลูกข้าว วิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว

PAYAP UNIVERSITY

Abstract

Title of Research Project : A participatory action research aimed to strengthen the production cost management of rice planting, the Ontai Rice Seed Center Community Enterprise in Sankamphaeng District, Chiang Mai

Name of Head of Project : Pikul Pongklang

This research aimed at studying problems relating to analyze the production cost structure of rice planting by a participatory action research to strengthen the cost management of rice planting.

The population included 28 farmers, who were members of the Ontai rice seed center community enterprise. The interview forms and test forms were the research tools for collecting data and the arrangement of community forums was the tool for development. Qualitative data were analyzed by checking the completeness of data following on the content and objectives of research and quantitative data were analyzed by descriptive statistics, such as frequency; percentage; and mean.

From studying problems relating to analyze the production cost structure of rice planting, the results showed that the members of the Ontai rice seed center community enterprise could explain the meaning and could analyze the production cost structure of rice planting in the fairly low degree. Furthermore, the results of test analysis showed that the members had the rather low degree of knowledge and understanding, relating to the production cost structure. These results led to incorrectly compute the production cost structure of rice planting.

After attending the community forums, the members could compute the production cost and profit/loss of rice planting. That action increased their ability of cost management and finally, that led to reduce production costs. Moreover, the members could bring these data for planning to strengthen for rice planting management by focusing self-reliance, instead of employing the others, and using

good quality of rice seed, as well as consulting academics of agriculture in order to learning the proper method of rice field management.

Keywords : Participatory Action Research, Strengthen, Capital Management, Product Cost, Rice Cultivation, Rice Seed Center Community Enterprise

PAYAP UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหาร
ต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสัน
กำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยพายัพ ประจำปีการศึกษา 2556
ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์ รักษาการอธิการบดี
มหาวิทยาลัยพายัพในปีการศึกษา 2556 ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัย และได้อนุมัติให้
ทุนอุดหนุนการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพันธ์ วงษ์ดี อธิการบดีมหาวิทยาลัยพายัพ และ
รองศาสตราจารย์เอนก ชิตเกษร ผู้อำนวยการสำนักวิจัย ที่สนับสนุนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการ
ทำวิจัยที่ดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ฉัตรฤดี จongsรีภาส ผู้วิจารณ์งานวิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุวรรณา เลหาวิสุทธิ์ รองศาสตราจารย์บุษบา อารีย์
และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิริยา จงรักษ์สัตย์ คณะกรรมการประเมินผลงานวิจัย(ฉบับร่าง)

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พรต ฉัตรภรณ์ คุณวันเพ็ญ กันธิมา และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิริยา จงรักษ์สัตย์ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ
วิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.กมลทิพย์ คำใจ และอาจารย์ ดร.จรี วิชิตธนบดี คณะกรรมการผู้พิจารณาโครงงานวิจัย

ขอขอบพระคุณสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสัน
กำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่สละเวลาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพื่อทำให้งานวิจัย
สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบพระคุณบุคลากรจากสำนักงานเกษตรอำเภอสันกำแพง บุคลากรจาก
เทศบาลตำบลออนใต้ และนักศึกษาสาขาวิชาการบัญชี คณะบัญชี การเงินและการธนาคาร
มหาวิทยาลัยพายัพ ที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สำนักวิจัย มหาวิทยาลัยพายัพ ทุกท่านที่ประสานงานและ
ให้คำปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิกุล พงษ์กลาง

เมษายน 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	5
1.3 ขอบเขตการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ	6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 ขั้นตอนและกระบวนการวิจัย	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
2.3 กรอบแนวความคิดของงานวิจัย	42
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	44
3.1 ประชากร	44
3.2 เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล	44
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	49
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	51
บทที่ 4 ผลการวิจัย	53
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	95
5.1 สรุปผลการวิจัย	95
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย	103
บรรณานุกรม	105
ภาคผนวก	109
แบบสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการวิจัย	110
แบบสัมภาษณ์	116
แบบทดสอบ	118
คำตอบแบบทดสอบ	120
หนังสือขออนุญาตทดลองเครื่องมือการวิจัย	122
หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย	123
หนังสือขอขอบคุณ	124
คณะกรรมการผู้พิจารณาโครงร่างงานวิจัย	125
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย	126
คณะกรรมการประเมินผลงานวิจัย(ฉบับร่าง)	127
ผู้วิจารณ์งานวิจัย	128
ประวัตินักวิจัย	129

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1.1	ขั้นตอนและกระบวนการวิจัย	7
ตารางที่ 2.1	แสดงความแตกต่างระหว่างการบริหารต้นทุนและการบัญชีต้นทุน	20
ตารางที่ 2.2	แสดงพันธุ์ข้าวของประเทศไทยที่ได้รับการรับรองจากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	31
ตารางที่ 4.1	รายชื่อสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ ที่จัดทำ แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี พ.ศ. 2557	65
ตารางที่ 4.2	แสดงผลการวิเคราะห์จากแบบทดสอบก่อนการจัดเวทีประชาคม	69
ตารางที่ 4.3	แสดงผลการวิเคราะห์จากแบบทดสอบหลังการจัดเวทีประชาคม	84
ตารางที่ 4.4	แสดงการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์แบบทดสอบก่อนและหลังการจัดเวที ประชาคม	88

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 4.1	ชุมชนออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	54
ภาพที่ 4.2	ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนออนใต้	55
ภาพที่ 4.3	ชาวบ้านตำบลออนใต้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านสังคมและการอยู่ร่วมกันในชุมชน	56
ภาพที่ 4.4	สังคมและการอยู่ร่วมกันในชุมชนตำบลออนใต้	56
ภาพที่ 4.5	การไถนาเพื่อเตรียมพื้นที่ในการปลูกข้าว	57
ภาพที่ 4.6	พื้นที่ที่เตรียมไว้เพื่อการเพาะปลูกข้าวนาปี	58
ภาพที่ 4.7	ต้นข้าวออกรวงและใกล้ฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	58
ภาพที่ 4.8	การเพาะเห็ดเป็นหนึ่งในอาชีพเสริมของชาวบ้านในตำบลออนใต้	59
ภาพที่ 4.9	ชาวบ้านในตำบลออนใต้เข้าร่วมประเพณีบวงสรวงผีขุนน้ำห้วยลาน	60
ภาพที่ 4.10	ชาวบ้านในตำบลออนใต้เข้าร่วมโครงการถวายเทียนพรรษา	60
ภาพที่ 4.11	เทศบาลตำบลออนใต้ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลออนใต้	61
ภาพที่ 4.12	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้	62
ภาพที่ 4.13	นาปลูกในเขตพื้นที่ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	62
ภาพที่ 4.14	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้	63
ภาพที่ 4.15	สำนักงานเกษตรอำเภอสันกำแพง	64
ภาพที่ 4.16	การสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว เกี่ยวกับปัญหาในการวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว	67
ภาพที่ 4.17	การเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลออนใต้ โดยแบบทดสอบก่อนเข้าร่วมเวทีประชาคม	73
ภาพที่ 4.18	แนะนำตัว ชี้แจง และรายงานผลจากแบบทดสอบ ให้แก่ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมรับทราบ	76

สารบัญญภาพ(ต่อ)

	หน้า	
ภาพที่ 4.19	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องโครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว ระหว่างผู้รู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม	77
ภาพที่ 4.20	ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต	78
ภาพที่ 4.21	บรรยากาศในการจัดเวทีประชาคม	79
ภาพที่ 4.22	การเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ โดยแบบทดสอบหลังการเข้าร่วมเวทีประชาคม	87
ภาพที่ 4.23	การประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อร่วมกันประเมินผลและเปิด โอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมที่ผ่านมา	92

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวความคิดของงานวิจัย	43
แผนภาพที่ 4.1 แบบจำลองต้นแบบของการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์ โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว	82
แผนภาพที่ 4.2 โครงสร้างต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว	94

PAYAP UNIVERSITY